

نشر و اطلاع رسانی

حمید محسنی

تهران / ۱۳۸۸

محسنی، حمید ۱۳۴۴-

نشر و اطلاع رسانی

تهران: نشر کتابدار، ۱۳۸۸.

ص: (مجموعه کتابدار، ۱۳۴؛ نشر، ۶)

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیپا.
کتابنامه

۱. نشر. ۲. اطلاع رسانی.

۱۳۸۸ ۲۷۱۱/۳-۹۵۹

۰۲۵

۱۶۶۹۵۱۹

شماره کتابشناسی ملی

سایت وب: www.ketabdar.org

پست الکترونیکی: mohseni@ketabdar.org

عنوان: نشر و اطلاع رسانی

نویسنده: حمید محسنی

ویرایش ادبی: رزیتا بهزادی

صفحه آرای و طرح جلد: نسرین حاجی علی

مجموعه کتابدار، ۱۳۴؛ نشر، ۶

نوبت چاپ: اول، ۱۳۸۸

شمارگان: ۲۲۰۰ نسخه

قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۴۸۹-۲۰-۰

نشانی پخش: کتابدار، تهران، صندوق پستی ۱۹۷۳ / ۱۴۱۵۵

تلفن: ۸۸۹۷۹۵۶۱ / دورنگار: ۸۸۹۷۹۵۶۰

همراه: ۰۹۱۲۱۸۸۳۵۸۱ و ۰۹۱۲۱۷۶۵۱۲۵

فهرست مطالب

۹	مقدمه
۶۵	فصل ۱
۶۵	جایگاه اطلاعات و نشر در اجتماع
۶۸	اطلاعات و خویشاوندی برخی از رشته ها
۶۹	رایانه و نشر اطلاعات
۶۹	علوم ارتباطات و نشر اطلاعات
۷۰	مدیریت دانش و نشر اطلاعات
۷۱	علم اطلاعات
۷۱	علم کتابداری و اطلاعات و نشر
۷۴	منابع
۱۰۳	فصل ۲
۱۰۳	آشنایی اجمالی با نشر و تاریخچه تحلیلی آن
۱۰۵	برخی تعاریف
۱۰۶	نشر
۱۰۷	صنعت نشر یا صنایع انتشاراتی
۱۰۸	انتشارات
۱۰۸	ناشر و سایر عوامل نشر
۱۰۹	انواع ناشران
۱۱۰	تاریخ تحلیلی نشر
۱۱۱	تحولات فنی و صنعت نشر
۱۱۱	۱) ابداع نشانه ها و علائم
۱۱۲	۲) ابداع محمل هایی برای ذخیره نشانه ها و علائم
۱۱۲	۳) ابداع ابزارهایی برای تولید و انتقال علائم و...
۱۱۳	تحولات اجتماعی و صنعت نشر
۱۱۴	نتیجه گیری
۱۱۵	اهمیت اطلاعات در رشد و توسعه کشورها و...
۱۱۶	منابع
۱۱۶	فصل ۳
۱۱۶	انواع منابع اطلاعاتی و اجزای آن
۱۱۶	مقدمه
۱۱۶	تعریف محمل و محتوا
۱۱۶	دسته بندی انواع محتوا
۱۱۶	دسته بندی انواع محمل ها
۱۱۶	تقسیم بندی محمل ها بر اساس صنعت چاپ
۱۱۶	منابع کتابی و غیر کتابی
۱۱۶	پایاندها و غیرپایاندها
۱۱۶	کتاب و اجزای آن
۱۱۶	اسناد و مدارک غیر کتابی
۱۱۶	۱. پایان نامه
۱۱۶	تمرین و کارورزی
۱۱۶	۲. انتشارات رسمی یا دولتی
۱۱۶	برای تمرین و کارآموزی
۱۱۶	۳. انتشارات سازمان های بین المللی
۱۱۶	برای تمرین و کارآموزی
۱۱۶	۴. مجموعه مقالات گردهمایی ها
۱۱۶	برای تمرین و کارآموزی
۱۱۶	۵. پروانه ثبت اختراع
۱۱۶	برای تمرین و کارآموزی
۱۱۶	۶. استاندارد
۱۱۶	برای تمرین و کارآموزی
۱۱۶	۷. جزوه
۱۱۶	۸. بروشور
۱۱۶	منابع دیداری - شنیداری
۱۱۶	۱. فیلم (سینما)
۱۱۶	۲. فیلم استریپ
۱۱۶	۳. اسلاید
۱۱۶	۴. توار ویدئو
۱۱۶	۵. توار صوتی

۲۰۸	حروف نگاری و صفحه آرایی
۲۰۸	انتخاب الگویی ثابت برای برخی از اجزای اثر
۲۰۸	قطع کتاب و صفحه آرایی
۲۰۹	تنظیم صفحه و برخی از ویژگی های کلی متن
۲۱۶	مراجع

فصل ۶

۲۱۷	انتشار منابع الکترونیکی: چالش ها و ...
۲۱۸	دو عامل مهم رواج نشر الکترونیکی
۲۱۹	فناوری اطلاعات و ارتباطات و ...
۲۲۲	شکل های عرضه محصولات الکترونیکی
۲۲۳	محمل های الکترونیکی قابل حمل
۲۲۴	گرداننده های دیسک نوری
۲۲۶	محمل های الکترونیکی و چند رسانه ای ها
۲۲۸	دسته بندی کاربرد فن آوری اطلاعات و ...
۲۲۸	۱. کاربرد فن آوری اطلاعات و ارتباطات در ...
۲۳۲	۲. تولید محصولات الکترونیکی
۲۳۶	برخی از خدمات اطلاع رسانی الکترونیکی
۲۳۶	ارائه خدمات اشاعه گزینشی اطلاعات
۲۳۸	خدمات آگاهی رسانی جاری
۲۳۹	خدمات فهرست مطالب
۲۴۰	ارائه خدمات اشتراک اطلاعاتی یا تعاونی
۲۴۱	خدمات تحویل مدرک
۲۴۲	فناوری پوش (با ارسال اطلاعات)
۲۴۳	فناوری واکنشی اطلاعات
۲۴۴	انتشار هم زمان واقعاً آسان (آ.اس.اس)
۲۴۵	فهرست پستی
۲۴۶	گروه های مباحثه
۲۴۷	سیستم ها و اطلاعات درون خطی
۲۴۸	چالش های نشر الکترونیک برای مراکز ...
۲۵۰	دسته بندی کتابخانه ها بر اساس انواع محمل ها
۲۵۳	چشم اندازها و فرصت های جدید مراکز ...
۲۵۶	استفاده از منابع موجود در اینترنت
۲۵۷	کتابخانه به عنوان ناشر الکترونیکی
۲۵۷	خدمات کتابخانه ها به عنوان "ناشر الکترونیکی"
۲۵۸	اینترنت برای ارائه خدمات سنتی کتابخانه
۲۶۰	برای کارورزی و بحث بیشتر
۲۶۰	منابع

فصل ۷

۲۶۱	پایاندها و پایگاه های اطلاعاتی الکترونیکی
۲۶۲	دسته بندی پایاندهای الکترونیکی
۲۶۳	شکل انتشار یا نوع فن آوری
۲۶۴	محتوا
۲۶۶	قیمت
۲۶۸	داوری و ویرایش

۱۱۷	۶. میکروفرم
۱۱۹	برای تمرین و کارورزی
۱۱۹	اعلامیه با آگهی
۱۲۰	پوستر
۱۲۰	عکس
۱۲۱	برای تمرین و کارورزی
۱۲۱	پایاندها
۱۲۵	اجزای پایاندها
۱۳۶	منابع

فصل ۲

آشنایی با مراحل و هزینه های نشر

۱۳۷	مقدمه
۱۳۸	مرحله پیش از انتشار
۱۴۱	تولید و ویرایش محتوا
۱۴۱	آماده سازی فنی برای انتشار
۱۵۴	نمونه خوانی
۱۵۶	صفحه آرایی
۱۵۷	طراحی جلد
۱۵۹	هزینه نمایه سازی
۱۵۹	فهرست مطالب
۱۵۹	لیتوگرافی
۱۵۹	هزینه های لیتوگرافی
۱۵۹	چاپ و صحافی / انتشار
۱۵۹	معایب ویرایش دستی
۱۷۳	آشنایی با شبکه و سایر نظام های استاندارد ...
۱۷۳	شبکه (شماره استاندارد بین المللی کتاب)
۱۷۶	سایر نظام های استاندارد سازی در صنعت
۱۷۶	نشر و نظام های اطلاعاتی
۱۷۷	شایا (شماره استاندارد بین المللی پایاندها)
۱۷۷	شایم (شماره استاندارد بین المللی موسیقی)
۱۷۸	شماره استاندارد بین المللی منابع ضبط شده
۱۷۸	شماره استاندارد بین المللی منابع دیداری - شنیداری
۱۷۸	شماره استاندارد بین المللی اثر
۱۸۴	تبلیغ، بازاریابی، توزیع و فروش
۱۹۵	منابع

فصل ۵

۲۰۱	نشر رومیزی و صفحه آرایی
۲۰۲	نرم افزارها و سخت افزارهای نشر ...
۲۰۲	۱) نرم افزارهای نشر رومیزی
۲۰۲	واژه پرداز مایکروسافت ورد
۲۰۳	این دیزاین و سایر نرم افزارهای مشابه
۲۰۴	فتوشاپ
۲۰۵	پی دی اف
۲۰۶	نرم افزارهای دیگر
۲۰۷	۲) سخت افزارهای رایانه ای

۳۴۷	چاپ همسطح یا مسطح
۳۵۳	چاپ استنبیلی
۳۵۴	چاپ سیلک اسکرین
۳۵۶	دستگاه تکثیر استنبیلی
۳۵۶	دستگاه های تکثیر دیگر
۳۵۸	چاپ در صورت نیاز
۳۵۹	نشر الکترونیکی
۳۶۳	صحافی
۳۷۵	عملیات تکمیلی یا پایانی
۳۷۷	بسته بندی
۳۷۸	منابع

فصل ۹

۳۷۹	آشنایی با حقوق و مالکیت فکری
۳۸۵	معاهده های جهانی و کشورها
۳۸۷	چه حقوقی به رسمیت شناخته می شود؟
۳۹۰	حفاظت از حق نسخه برداری در اینترنت
۳۹۰	معاهده حق نسخه برداری ویبو
۳۹۱	معاهده نمایش ها و فونوگرام های ویبو
۳۹۴	معاهده تأسیس ویبو
۳۹۹	حقوق مالکیت فکری در ایران
۴۰۲	حقوق نسخه برداری و استفاده کنندگان
۴۰۶	حقوق نسخه برداری منابع الکترونیکی و ...
۴۱۲	منابع

پیوست

۴۱۷	قانون حمایت از حقوق مؤلفان و ...
۴۲۱	آیین نامه اجرایی ماده ۲۱ قانون حمایت حقوق
۴۲۵	آیین نامه اصلاحی ...
۴۲۷	قانون حمایت از حقوق پدید آورندگان ...
۴۲۹	ميثاق برن
۴۳۹	کتوانسیون تأسیس سازمان جهانی مالکیت فکری
۴۴۱	نمونه قرار داد نشر
۴۴۳	نمونه پانویس و مآخذ
۴۵۱	برگه کنترل فرایند نشر
۴۵۵	شیوه نامه شیکاگو
۴۵۸	شیوه نامه انجمن روان شناسی آمریکا

۴۶۷	نمایه
-----	-------

۲۶۸	روش تهیه
۲۶۹	فرهنگ چاپی
۲۷۰	منابع اطلاعاتی اینترنتی غیرمرسوم یا ...
۲۷۱	پایگاه اطلاعاتی و بانک اطلاعاتی
۲۷۱	انواع پایگاه های اطلاعاتی
۲۷۶	۳. پایگاه های اطلاعاتی عددی
۲۸۰	شبکه های اطلاعاتی
۲۸۱	مزایای ادواری های الکترونیکی از نظر کاربران
۲۹۲	مزایای ادواری های الکترونیکی از دیدگاه ناشران
۲۹۷	مزایای ادواری های الکترونیکی از نظر کتابخانه ها
۳۰۳	مشکلات استفاده از ادواری های الکترونیکی
۳۰۳	مالکیت ادواری ها
۳۰۳	شناسایی مجلات و پراکندگی آن ها
۳۰۳	انتخاب ادواری های معتبر
۳۰۳	مشکلات استفاده از راهنماها و موتورهای کاوش
۳۰۳	تنوع نرم افزارها
۳۰۳	عدم دسترسی به سخت افزارها و نرم افزارهای
۳۰۳	آموزش های مختلف برای کتابداران و ...
۳۰۳	پیش بینی هزینه ها، تأمین و پرداخت آن
۳۰۳	خطوط ارتباطی نامناسب
۳۰۳	مسائل امنیتی و حقوقی
۳۰۳	تغییرات احتمالی در محتوا، نشانی، مالکیت و غیره
۳۰۳	روش های متفاوت قیمت گذاری
۳۰۳	مشکل ارزش گذاری و امتیازدهی به اعضای ...
۳۰۳	محدودیت های دسترسی
۳۰۳	موانع روانی و رفتاری
۳۰۳	مشکل انتخاب بین ادواری های چاپی و الکترونیکی
۳۰۸	توزیع، توزیع کنندگان و کارگزاران
۳۱۰	مزایای استفاده از خدمات کارگزاران ...
۳۱۵	انتخاب و دسترس پذیر ساختن ادواری های ...
۳۱۶	نظام های قیمت گذاری نشر یا تأکید بر ...
	مراجعه ۳۲۴

فصل ۸

لینوگرافی، چاپ و صحافی

۳۲۹	عکاسی
۳۳۰	رتوش
۳۳۱	مونتاژ
۳۳۳	تهیه نمونه اوزالید
۳۳۵	کپی زینک
۳۳۶	لینوگرافی دیجیتال
۳۴۱	چاپ و صحافی
۳۴۴	چاپ برجسته
۳۴۵	چاپ فلکسو یا فلکسوگرافی
۳۴۵	چاپ گود

مقدمه

اطلاع رسانی فرایندی است که "اطلاعات" را تهیه، سازماندهی و دسترس پذیر می کند. به عبارت دیگر، مضمون اصلی آن اطلاعات است. (حری، ۱۳۸۷، ۹) به همین دلیل لازم است در تمامی مراحل اطلاع رسانی، کتابدار یا اطلاع رسان با مهارت های زیر آشنا باشد:

✱ برای انتخاب و فراهم آوری اطلاعات باید با تمامی انواع منابع اطلاعاتی (که در قالب کتاب، مجله و سایر محمل های چاپی و الکترونیکی) منتشر می شود آشنا باشد. ناشران، تولیدکنندگان و ارائه کنندگان اطلاعات، روش های قیمت گذاری، دسترس پذیر ساختن اطلاعات و تغییرات دنیای تولید و توزیع اطلاعات را بشناسد. با حقوق نسخه برداری و سایر مسائل حقوقی دسترسی به اطلاعات، نحوه عقد قرارداد با ناشران و کارگزاران، به خصوص در محیط الکترونیکی آشنا باشد.

✱ در مرحله سازماندهی اطلاعات نیز باید با انواع منابع اطلاعاتی و اجزای آن و برخی از روش های تهیه اطلاعات برای فهرست نویسی، نمایه سازی و چکیده نویسی و مسائل سازماندهی اطلاعات آشنا باشد.

✱ در مرحله اشاعه اطلاعات نیز کتابداران و اطلاع رسانان باید با روش های ناشران، کارگزاران و تولیدکنندگان اطلاعات آشنا باشند.

به عبارت دیگر، کتابداران و اطلاع رسانان تقریباً در تمامی فعالیت های روزمره خود با انواع منابع اطلاعاتی، بازار اطلاعات و تولیدکنندگان و ناشران آن ها سر و کار دارند؛ چرا که مضمون کار آن ها اطلاعات

است. هر اتفاقی که در دنیای نشر اطلاعات و دسترسی به آن رخ دهد، به طور مستقیم بر فعالیت های کتابداران و کتابخانه ها و مراکز اطلاع رسانی تاثیر خواهد گذاشت.

اتفاقات دنیای نشر اطلاعات و دسترسی به آن بر فعالیت های کتابداران و مراکز اطلاع رسانی تاثیر خواهد گذاشت.

برای مثال؛ فناوری اطلاعات و ارتباطات در سال های اخیر بر دنیای نشر تأثیری انقلابی نهاده است. تولید انواع منابع اطلاعاتی الکترونیکی در مدت کوتاهی از منابع چاپی بیش تر شده و با سرعتی شگرف در حال فزونی است. این تغییر در دنیای اطلاعات و ارتباطات و نشر اطلاعات سبب شده است تا چالش های زیادی در وظایف کتابخانه ها و ارائه خدمات آن ها ایجاد شود. انتخاب و فراهم آوری منابع الکترونیکی و نیز سازماندهی و دسترس پذیری به آن ها با تغییرات زیادی همراه بوده است. این تغییرات بر نظام آموزش کتابداری و اطلاع رسانی و مهارت های اطلاع یابی و اطلاع رسانی به شدت تاثیر گذاشته است. دسترسی از راه دور به منابع اطلاعاتی سبب شده است تا بسیاری از اطلاعات را خود ناشران سازماندهی کنند و با کمک نرم افزارهای قدرتمند در اختیار کاربرانی قرار دهند که در هر زمان و مکان می توانند از این منابع استفاده کنند. کتابخانه های دیجیتال فضای سنتی و فیزیکی کتابخانه ها را به چالش کشیده اند و تغییرات بسیاری را موجب شده اند که هنوز ادامه دارد. کاربران اطلاعات نیز به دلیل ارزش افزوده اطلاعات الکترونیکی و سهولت دسترسی به آن ها، از این منابع استقبال زیادی کرده اند و حتی رفتار اطلاع یابی آن ها در حال تغییر است.

کتابخانه های دیجیتال فضای سنتی و فیزیکی کتابخانه ها را به چالش کشیده است و تغییرات دامنه داری را موجب شده است که تازه آغاز آن است.

این ها تنها بخشی از اتفاقاتی بوده که در دنیای نشر اطلاعات و ارتباطات رخ داده است، اما تاثیر آن ها بر کتابخانه ها و کتابداران و خدمات آن ها انکارناپذیر است.

برخی از کتابداران محافظه کار و سنت گرا، دیدگاهی بدبینانه و جنگجو با تغییرات دارند. این که "این تغییرات در مجموع به نفع کاربران نهایی اطلاعات" است، هم شاید چندان برای آن ها مهم نباشد. زیرا موقیعت کنونی خود را ملاک می دانند و بر بی کفایتی خود در محیط جدید آگاهند. آن ها می دانند که ممکن است هم چون فسیلی در دل کتابخانه های سنتی مدفون شوند.

تغییرات ایجاد شده در نشر و دسترسی به اطلاعات به نفع کاربران نهایی اطلاعات و همین طور کتابداران و اطلاع رسانیان است.

خوش بختانه تعداد قابل توجهی از کتابداران و اطلاع رسانیان، "تغییر" را جوهره سازمان های مدرن و از جمله کتابخانه ها می دانند و با دنیای بیرون از کتابخانه های سنتی نیز ارتباط برقرار کرده اند. آن ها متوجه امواج سهمگین تغییرات ناشی از تاثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر نشر و نیز تاثیر شدید نشر (به خصوص نشر الکترونیکی) بر کتابداری و اطلاع رسانی و رفتار اطلاع یابی کاربران شده اند.

"مدیریت تغییر" ابزاری برای ارتقای جایگاه حرفه ای است اما مقاومت در برابر تغییر تاوان سنگینی دارد.

این دسته از کتابداران و اطلاع رسانیان به خوبی می دانند که جایگاه فعلی کتابداری و اطلاع رسانی شایسته آن ها نیست و نیک آگاهند که با "مدیریت تغییر" می توانند جایگاه حرفه ای شان را ارتقا دهند. این را هم دریافتند که عدم توجه به این تغییرات تاوان سنگینی دارد که الان هم با بخشی از آن ها رو به رو هستیم.

کتاب حاضر بر اساس این نیازها نوشته شده است. نویسنده در آثار دیگر خود از جمله "مجموعه سازی و خدمات تحویل مدرک"، "مدیریت مجلات"، "آشنایی با چاپ و نشر در روابط عمومی" همواره بر این جنبه از چالش ها و چشم اندازها تاکید داشته است. کتابداران جوان، آرمان طلب و جدی برای ارتقای جایگاه حرفه ای رشته از این کتاب ها استقبال کردند. گواه آن ویرایش و تجدید چاپ این آثار و استفاده از آن ها در سطوح مختلف آموزش کتابداری و اطلاع رسانی است. اما برخی از کتابداران، نویسنده را به اغراق و برجسته نمایی تاثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات و نشر بر کتابداری و کتابخانه ها متهم کردند و سند آن را ناشر بودن نویسنده دانستند. برای آسودگی خیال این عزیزان اعلام می کنم که بنده کتابدارم و اتفاقا یکی از اهدافم برای انتخاب حرفه دوم، یعنی نشر نیز علاقه و حس مسئولیت به کتابداری و اطلاع رسانی بود تا در این مسیر، مسائل و چالش های حرفه بیش تر مطرح شود. به همین دلیل حوزه نشر تخصصی کتابداری و اطلاع رسانی را انتخاب کردم. خوشبختانه در این مدت بیش از پیش به تاثیر مستقیم فناوری اطلاعات و ارتباطات و نشر بر کتابداری و اطلاع رسانی پی بردم و تجربه زیادی را نیز در این زمینه اندوختم. به عنوان یک ناشر اعتراف می کنم که ناشران (به خصوص ناشران الکترونیکی)، بسیاری از توانایی های خود را مدیون تکنیک ها و روش هایی اند که کتابداران ابداع کردند. اما نکته مهم این است که ناشران به همین بسنده نکردند و کتابخانه های مجازی و الکترونیکی را مشابه سازی کردند که در حال پیشی گرفتن از سلف خود است. بر همین اساس امروزه بسیاری از آن ها به فروش فیزیکی محصولات نشر خود تمایل چندانی ندارند و گرایش آنان بیش تر به "خدمات اطلاع رسانی رایگان" و "خدمات تحویل مدرک تجاری" است. پیش بینی می شود در آینده متن کامل منابع انتشاراتی خود را به رایگان در اختیار کاربران قرار دهند؟! و بیش تر بر مراجعه هر چه بیش تر کاربران به سایت وب

ناشران، به خصوص ناشران الکترونیکی بسیاری از توانایی های خود را مدیون تکنیک ها و روش هایی اند که کتابداران ابداع کردند.

اما نکته مهم این است که ناشران به همین بسنده نکردند و کتابخانه های مجازی و الکترونیکی را مشابه سازی کردند که در حال پیشی گرفتن از سلف خود است.

آن ها و در نتیجه درآمدهای بیشتر تبلیغاتی سرمایه گذاری می کنند. در این صورت چه بر سر کتابخانه و کتابداران خواهد آمد، اگر کاربران آن ها بتوانند فارغ از مرزهای کتابخانه ها و در هر زمان و مکان و حتی به رایگان در میلیون ها رکورد اطلاعات جستجو کنند و متن کامل آن را در همان زمان بخوانند و پیشرفته ترین خدمات مرجع و اطلاع رسانی را دریافت کنند؟؟

پیش بینی می شود که در آینده بسیاری از اطلاعات تجاری اینترنت به صورت رایگان عرضه شوند. ناشران برای جبران درآمد خود به درآمدهای تبلیغاتی چشم دوختند.

الان که این سطرها را می خوانید، استدلالات گوناگونی را در ذهن خود می پرورانید. گروهی اعتقاد دارند که جایگاه کتابداران و کتابخانه ها "بی خدشه" حفظ خواهد شد و چنین واقعه ای رخ نخواهد داد. به عقیده برخی دیگر، آنقدر کتاب و منابع سنتی منتشر شده و خواهد شد که حداقل تادهه های آینده به تخصص های ما نیاز باشد. گروهی با همان بدبینی که قبلا هم ذکر شد استدلال خواهند کرد که در مورد نقش ناشران و تولیدکنندگان اطلاعات، اغراق شده است.

• گروه زیادی به تغییر در روش ها، محتوا و مهارت های مورد نیاز کتابداران و اطلاع رسانی آینده می اندیشند: تغییراتی که هم نیازهای فعلی و هم آینده دور و نزدیک را در نظر داشته باشد. حتی اندیشمندان در جستجوی راه حلی اند که تغییرات را به نحوی مدیریت کنند که "خود می خواهند" و نه "محیط بر آن ها تحمیل کند."

آن ها می دانند که اگر در ایجاد تغییرات مورد نیاز پیشگام نباشند، سرنوشت آن ها در گرو تصمیمات دیگران خواهد بود که مشکلات آن ها را بیش تر هم خواهد کرد.

اما اعتراف دوم بنده به عنوان یک ناشر آن است که آسیب پذیری ناشران بیش تر از کتابخانه ها و کتابداران است، زیرا نقطه قوت ناشران در "مالکیت آن ها بر اطلاعات" است. اما نکته ظریف آن است که ناشران به اطلاعاتی وابسته اند که بیش تر آن ها را نویسندگان و محققان و کارشناسانی تولید و ویرایش می کنند که وابسته به سازمان های غیرانتفاعی اند و کتابداران را در خود جای داده اند. اتفاقا همین گروه اطلاعات را مصرف می کنند. تصور کنید روزی کتابداران به رقابت با ناشران بپردازند و از همان فنون ناشران الکترونیکی برای تولید و سازماندهی و اشاعه اطلاعات استفاده کنند.

آسیب پذیری ناشران بیش تر از کتابخانه و کتابداران است.

• اگر روزی نسخه ای از تمام مقاله ها، پژوهش ها و اسناد و مدارک تولید شده استادان، محققان، دانشجویان، کارشناسان و دیگران در آرشیو کتابخانه های الکترونیکی دانشگاه ها و سازمان های علمی و پژوهشی منتشر شود چه بر سر ناشران خواهد آمد؟؟

ناشران به اطلاعاتی وابسته‌اند که بیش‌تر آن‌ها را نویسندگان و محققان و کارشناسان تولید و ویرایش می‌کنند و وابسته به سازمان‌های غیرانتفاعی‌اند که کتابداران را در خود جای داده‌اند. اتفاقاً این گروه اطلاعات را مصرف می‌کنند.

نشانه‌های این اتفاق در دانشگاه‌ها و سازمان‌های علمی و پژوهشی کشورهای پیشرفته و حتی برخی از کتابخانه‌های پیشرو ایران نیز مشاهده می‌شود.

اگر ناشران با توسعه روش‌های کتابداران در مجموعه‌سازی، سازماندهی، اشاعه اطلاعات، بهره‌گیری از ابزار فناوری اطلاعات و ارتباطات و نیز مالکیت اطلاعات چالش‌های جدی را برای روش‌های سنتی کتابداران و اطلاع‌رسانان به وجود می‌آورند، کتابداران نیز می‌توانند با استفاده از تجربه سنتی و جدید خود و استفاده از تجربه جدید ناشران و توانایی‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات و سایر جنبه‌ها به نفع "مصرف‌کنندگان اطلاعات و سازمان‌های وابسته به آن" عمل کنند.

در این کتاب علاوه بر طرح بیم‌ها و چالش‌ها به این توانایی‌ها و چشم‌اندازها هم اشاره می‌شود. این عبارت‌ها از آن جهت مطرح شد که اتهام طرفداری از ناشران و اغراق در نقش آن‌ها یا نادیده‌انگاشتن نقش کتابداران مطرح نشود!! برخی از خدمات ناشران، خدمات سنتی کتابخانه‌ها را با چالش‌هایی جدی مواجه ساخته‌است (مانند استفاده از خدمات تحویل مدرک ناشران به جای استفاده از بدیل آن در کتابخانه ملی بریتانیا) و برعکس، کتابداران و کتابخانه‌هایی وجود دارند که امروزه تهدیدی جدی برای ناشران‌اند (مثلاً حتی تصور رقابت با پایگاه اطلاعاتی پزشکی مدلاین که توسط کتابخانه ملی پزشکی آمریکا تولید می‌شود برای ناشران تجاری آزاردهنده است یا اطلاعاتی را که هم‌اکنون کتابخانه منطقه‌ای علوم و تکنولوژی شیراز و پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران و سایر نهادهای تولیدکننده اطلاعات در سطح‌های ملی و جهانی تولید می‌کنند).

انواع منابع اطلاعاتی و جنبه‌های گوناگون آن‌ها، در بسیاری از درس‌های اصلی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی مطرح و در مواردی هم تکرار می‌شود. برای مثال در درس مجموعه‌سازی فصل‌هایی به نشر و ناشران و روش‌های قیمت‌گذاری منابع اطلاعاتی اختصاص دارد. در درس سازماندهی اطلاعات نیز انواع منابع اطلاعاتی و اجزای آن مطرح می‌شود. در درس‌های مرجع‌شناسی نیز به گونه‌ای دیگر این مطالب طرح می‌شود. حتی درس اختیاری آشنایی با چاپ و نشر نیز پیش‌بینی شده‌است.

در این کتاب علاوه بر طرح بیم‌ها و چالش‌ها به توانایی‌ها و چشم‌اندازها نیز اشاره خواهد شد.

* امروزه کمتر مباحثی از کتابداری و اطلاع رسانی است که به نحوی به مسائل مربوط به انواع منابع اطلاعاتی، نشر، ناشران و تولیدکنندگان اطلاعات و نشر الکترونیکی کشیده نشود. به دلیل تاثیر پذیری رشته کتابداری از اطلاعات و ارتباطات، و دنیای نشر و تولید و توزیع و دسترسی به اطلاعات و جایگاه محوری آن در تمامی فعالیت های کتابداری و اطلاع رسانی لازم است قبل از هر چیز کتابدار با این مباحث آشنا باشد تا هم از تکرار آن در درس ها خودداری شود و هم به گونه ای بر این مساله بیش تر تأکید شود تا کتابدار و اطلاع رسان دریابد که تمام تلاش و فعالیت وی در جهت دسترس پذیر ساختن اطلاعات است و کار کتابدار زمانی آغاز می شود که اطلاعات تولید شود.

* "اطلاعات" و "دسترسی" به آن است که "هدف" وجودی کتابدار و کتابخانه را توجیه می کند.

در این کتاب مسائل زیر بررسی می شود:

- نسبت ناشران، علم کتابداری و اطلاع رسانی و فن آوری اطلاعات و ارتباطات با "اطلاعات"
- آشنایی با نشر و فرایندهای آن
- انواع ناشران و تولیدکنندگان اطلاعات
- شناخت انواع منابع و محمل های اطلاعاتی
- فناوری اطلاعات و ارتباطات و نشر
- رقابت تولیدکنندگان و مصرف کنندگان اطلاعات با ناشران تجاری
- اطلاعات رایگان در مقابل تجاری
- تغییر در محیط نشر و کتابخانه های الکترونیکی ناشران و کتابخانه ها و سایر تولیدکنندگان اطلاعات
- گرایش های جدید ناشران در تولید، بازاریابی، قیمت گذاری و عرضه اطلاعات
- دسترسی به اطلاعات و محتوای انواع منابع اطلاعاتی
- کیفیت چاپ و صحافی
- تاثیر نشر بر علم اطلاعات و اطلاع رسانی
- نشر و مجموعه سازی، سازماندهی اطلاعات، و ارائه انواع خدمات اطلاع رسانی
- نشر الکترونیکی، نشر رومیزی و صفحه آرایی
- حقوق نسخه برداری، مجوزها و قراردادهای نشر
- کتابخانه ها و مراکز اطلاع رسانی به عنوان ناشر (استفاده از ابزارهای انتشاراتی برای تولید، سازماندهی و ارائه انواع خدمات اطلاع رسانی)

تالیف این کتاب را نمی توانم تنها به خودم نسبت دهم. سال ها کار و مطالعه در حوزه های مختلف کتاب و نشر از نیازسنجی، انتخاب و سفارش و ارزیابی مجموعه منابع اطلاعاتی یک مرکز بزرگ اطلاع رسانی و ده ها کتابخانه وابسته به آن گرفته تا تحقیق و پژوهش، ترجمه، مطالعه، نگارش، ویرایش، تایپ، صفحه آرایی، چاپ و صحافی، بازاریابی، توزیع و فروش و همین طور مدیریت تمامی فعالیت های مرتبط با نشر در مراکز دولتی و خصوصی سبب شده است تا تجربه و اطلاعات زیادی را کسب کنم که بسیاری از آن ها را بی اغراق از دیگران آموختم و نمی توانم یکایک آن ها

را ذکر کنم. این اثر را به تمام این عزیزان تقدیم می‌کنم. اما مانند هر کاری برخی از افراد در تالیف و آماده‌سازی نهایی این کتاب سهم بیشتری داشتند.

نسرین حاجی‌علی بیش از همه در آماده‌سازی فنی محتوا و حتی تولید خود محتوا همکاری داشتند. شاید برخی از کلمات و واژه‌ها و صفحات این کتاب را بیشتر از من دیدند و صیقل دادند. تغییر رویکرد در تولید کتاب نشر کتابدار بدون وی ناممکن بود. اثرگذاری الگوی فنی معرفی شده را باید زمان ثابت کند. نمونه برجسته آن همین کتاب است که می‌تواند الگوی مناسبی برای تولید کتاب‌های آموزشی باشد. این تازه، آغاز راهی است که می‌تواند نویدبخش مسیری دگرگونه در تولید فنی و کیفی تر منابع اطلاعاتی در کشور باشد؛ مسیری که هنوز تجربه آن در ایران وجود ندارد: تجربه تولید مشارکتی و همگامانه برای توسعه محتوا (از حلقه تولید محتوا توسط نویسندگان تا ویرایش تصویری و فنی و محتوایی و چاپ و توزیع و بازخورد آن).

اگر روانی و صمیمیت متن را پسندیده باشید، آن را مدیون صمیمیت و دوستی همسرم، رزیتا بهزادی می‌دانم. او هنوز در کار «ویرایش» من است. هر جا مغرورانه خود را بی‌نیاز از «ویرایش» دانستم، چیزی به من اضافه کرد؛ بی‌آن که چیزی بخواهد. تولید محتوایی بسیاری از کتاب‌های نشر کتابدار، بی‌همکاری او با این سرعت و دقت به نتیجه نمی‌رسید.

بهرام محسنی، فاطمه خندان و عیوض محبی، همکاران دیگرم در نشر کتابدارند که در تولید این اثر مشارکت داشتند.